

Очікуваним результатом гендерного виховання є особистість із розвинутою гендерною культурою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Смікал В.О., Грешнов С.В. Педагогічні умови формування гендерної культури майбутніх викладачів. *Історико-педагогічні студії: Науковий часопис / гол.ред.Н.М.Дем'яненко*. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. – Вип.11-12. – С.157-162.
2. Болотська О. Соціально-педагогічні умови гендерного виховання жінок-лідерів у діяльності громадських організацій та рухів : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук спец. 13. 00.05 „Соціальна педагогіка”/О Болотська; Луганський національний педагогічний ун-т. - Луганськ, 2008 - 20 с.
3. Говорун Т. Гендерна психологія у суб'єктно-вчинковому вимірі. *Людина. Суб'єкт. Вчинок. Філософсько-психологічні студії* / за ред. В. О Татенко. - К. : Либідь, 2006. – С. 92 -115.
4. Цокур О. С., Іванова І. В. Основи гендерного виховання. *Гендерний розвиток у суспільстві*. – К. : ПЦ «Фоліант», 2014 – С. 183-223.
5. Вихор С. Т. Гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00 07 / Вихор Світлана Теодозіївна. - Тернопіль, 2005. - 268 с.
6. Терзі П. П. Формування гендерної культури студентів вищих технічних навчальних закладів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Терзі Пилип Пилипович. - Кіровоград, 2007. - 235 с.
7. Блок Д. Вплив диференційованої соціалізації на розвиток особистості чоловіки і жінки //Пайнс Е.,Маслач До. Практикум з соціальної психології. -СПб: Вид-во "Пітер", 2000.-256с.
8. Смікал В.О. Культурологічний розвиток магістранта-майбутнього викладача. *Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. Педагогічні науки*. 2011. – С. 54 - 61. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/901>

Трофімова Анастасія Миколаївна. Особливості формування гендерної культури майбутніх викладачів

У статті здійснено аналіз наукової літератури, з проблем формування гендерної культури майбутніх викладачів, в працях українських та зарубіжних дослідників. Досліджено поняття «гендерна культура» та її особливості.

Ключові слова: *гендер, гендерна культура, гендерний підхід, гендерна соціалізація, гендерні стереотипи.*

Trofimova A.M. Formation features of gender culture of future teachers

The article analyzes Ukrainian and foreign scientific literature on the problems of forming the gender culture of future teachers. The concept of "gender culture" and its features are studied. The analysis of pedagogical terms of forming the future teacher's gender culture is conducted.

Key words: *gender, gender culture, gender approach, gender socialization, gender stereotypes.*

УДК 37

УСАТИХ Т.О.,

аспірантка,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка,

м. Суми, Україна

РОЛЬ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В РОЗВИТКУ НЕФОРМАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Починаючи з другої половини ХХ століття, людство вступає в постіндустріальний період свого розвитку, результатом якого є створення інформаційного суспільства - суспільства знань. Постійне оновлення інформації передбачає необхідність навчання, саморозвитку та самовдосконалення протягом всього життя, що є запорукою отримання життєвого успіху, особистісної та професійної самореалізації. Освіта має на меті розробити сучасні вимоги щодо виховання та навчання таких норм, цінностей і відносин, професійних навичок і способу життя, що є необхідними для забезпечення сталого (гармонійного) розвитку, тобто збалансування екологічних, соціальних і економічних чинників розвитку

суспільства; раціонального використання природних ресурсів; урахування прав й інтересів нинішнього та майбутніх поколінь.

У «Меморандумі безперервної освіти Європейського Союзу» (Ліссабон, березень 2000 р.) визначено три види освітньої діяльності: формальна освіта, результатом якої є отримання загальнонавчального диплома чи атестата; неформальна освіта, що, зазвичай, не передбачає отримання документа, здійснюється в освітніх закладах або громадських організаціях, клубах, гуртках, а також під час індивідуальних занять з репетитором або тренером; інформальне навчання – індивідуальна пізнавальна діяльність, що супроводжує щоденне життя і не обов'язково має цілеспрямований характер. Континуум неперервної освіти робить неформальну освіту та інформальне навчання рівноправними учасниками процесу навчання [2, с. 62].

В Україні існування неформальної освіти охоплює наступні галузі: позашкільна освіта; післядипломна освіта та освіта дорослих; громадянська освіта (діяльність громадських організацій); шкільне та студентське самоврядування; освітні ініціативи, спрямовані на розвиток додаткових умінь та навичок (комп'ютерні та мовні курси, гуртки за інтересами тощо).

Науковці виділяють ряд головних характеристик, які є специфічними для неформальної освіти і які, на нашу думку, притаманні і позашкільному освітньому процесу:

- виведення процесу навчання поза межі освітнього інституційного простору, що сприяє соціальному включенню молоді, її залученню до різних соціальних інститутів;
- добровільність і партисипативність як рівна участь усіх учасників освітнього процесу;
- наявність сприятливого психологічного середовища для спілкування, навчання та взаємодії;
- відповідність потребам учасників і спрямованість на подолання дефіциту певних компетентностей;
- використання різноманітних форм і методів організації процесу навчання (переважання інтерактивних методів, організація діяльності на базі різних установ, відсутність вимог щодо обсягу лекційного, лабораторного, тощо матеріалу; можливість урахування особливостей фізичного і психічного стану учасників);
- практикоорієнтованість, згідно з якою кількість теоретичного матеріалу обмежується до мінімуму; навчання, орієнтоване на досвід (життєвий, професійний, емоційний) учасників;
- строга реалізація теоретичних підходів до організації процесу навчання (особистісно орієнтованого, гуманістичного, діяльнісного, аксіологічного);
- цілеспрямованість діяльності учасників, усвідомленість ними потреб та очікуваних результатів від процесу навчання;
- варіативність програм і термінів навчання;
- гнучкість змісту, форм і методів навчання;
- відсутність оцінювання та сертифікації на державному рівні [3, с. 17].

Згідно закону України про освіту, метою позашкільної освіти є розвиток здібностей дітей та молоді у сфері освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, технічної та іншої творчості, здобуття ними первинних професійних знань, вмінь і навичок, необхідних для їх соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності [4].

Відповідно до освітніх потреб учнівської молоді в позашкільній освіті виділяють декілька напрямків: художньо-естетичний, туристсько-краєзнавчий, еколого-натуралістичний, науково-технічний, дослідницько-експериментальний, фізкультурно-спортивний, військово-патріотичний, тощо.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування можливостей позашкільних закладів еколого-натуралістичного напрямку в межах неформальної освіти для екологічного виховання школярів.

Освіта та виховання у галузі навколишнього середовища розглядаються на міжнародному рівні як неперервний процес, що охоплює всі вікові, соціальні та професійні групи населення. Проте його центральною ланкою є школа, оскільки саме в шкільні роки формування особистості відбувається найінтенсивніше. Вивчення та аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що для забезпечення сприятливих умов формування різнобічно розвинутої в екологічному відношенні особистості необхідний взаємозв'язок формальної, неформальної та інформальної системи освіти.

Для більш глибокого і різнобічного вивчення проблеми екологічної освіти і виховання молоді в системі позашкільної освіти вважаємо необхідним звернутися до аналізу історико-педагогічної і психологічної літератури, висвітлити сучасні погляди на невирішені питання з вищевказаної проблеми.

Найбільш вагомий внесок у розробку теоретичної бази позашкільної та позакласної освітньо-виховної роботи внесли наукові праці Л. Балясної, І. Вінниченко, В. Кеменя, К. Корсак, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, Т. Суценко та інших. Розробці питань теорії позашкільного педагогічного процесу присвячені роботи дослідників О. Біляєва, І. Зязюна, К. Делікатного, В. Оніщука. Проблемам соціально-педагогічних засад, розвитку позашкільної педагогічної освіти, дослідницької

роботи учнів з екології в позашкільних установах і школах та виховання пізнавальних інтересів у підлітків у позашкільній роботі присвячені дослідження В. Береки, Н. Заверико, Г. Пустовіта, Т. Суцzenко.

Дослідники майже одностайно констатують той факт, що шкільний курс з домінуванням дидактичної спрямованості, на жаль, не здатний забезпечити розвиток емоційно-ціннісних настановлень на взаємодію дітей з довкіллям, а також запропонувати необхідні умови для організації екологічно доцільної діяльності учнів у природі. Деякі переваги у вирішенні цих проблем мають позашкільні заклади еколого-натуралістичного спрямування. Головними серед них є широкі можливості щодо вільного вибору улюблених занять, забезпечення потреб особистості у творчій самореалізації, створення умов для здобуття додаткових знань та формування практичних умінь та навичок. Крім того, учні мають можливість не лише вивчати і обговорювати екологічні проблеми і шляхи їх вирішення, а й брати активну участь у виконанні конкретних завдань по охороні навколишнього середовища. Адже, саме практична діяльність збагачує її учасників безпосередніми знаннями про довкілля. В процесі соціально-екологічної діяльності такі знання доходять до рівня вмінь та навичок і можуть стати реальною основою переконань, гарантією розумового ставлення особистості до природи [1, с. 87-88].

Багатоваріативність змісту екологічної освіти і виховання й значне розмаїття форм та авторських педагогічних методик його реалізації у позашкільних навчальних закладах свідчать про певні відмінності в застосуванні традиційних принципів організації навчально-виховного процесу у порівнянні з загальноосвітньою школою. Аналіз науково-методичної літератури дозволив констатувати, що крім загально визнаних дидактичних принципів в позашкільній освітньо-виховній системі використовуються суто специфічні принципи освіти і виховання. До них можна віднести:

1. принцип цілісності, який сприяє формуванню у школярів розуміння єдності і цілісності соціокультурного і соціоприродного середовища;
2. принцип неперервності сприяє формуванню у школярів стійкого інтересу і потреби в постійному поповненні знань та удосконаленні практичних умінь і навичок екологічно доцільної поведінки з дошкільного віку і протягом усього життя;
3. принцип багатокладності та варіативності забезпечує оптимальні умови і можливість вибору напрямів, часу і змісту, форм організації позашкільної освіти та методів її здійснення відповідно до освітніх потреб, особистісних інтересів, здібностей та нахилів дитини;
4. принципи міждисциплінарності й інтегративності забезпечують тісний зв'язок принципів цілісності, неперервності й наступності у побудові змісту позашкільної освіти, розкритті єдності і взаємозв'язку соціального і природного середовищ у навчально-виховному процесі позашкільного закладу, сприяють усвідомленню школярами універсальної цілісності природи;
5. принцип регіональності – сприяє формуванню цілісного уявлення школярів про динаміку проблем взаємодії людини і суспільства з навколишнім середовищем на місцевому, регіональному і глобальному рівнях;
6. принцип добровільності і доступності передбачає право вибору особистістю напрямів, змісту, форм, методів і навіть часу на задоволення власних інтересів та освітніх потреб, здобуття додаткових знань, умінь і навичок екологічного змісту, сприяє творчій самореалізації, духовному зростанню та професійній орієнтації і допрофесійної підготовки учнів до активної екологічно доцільної діяльності;
7. принцип гуманізації стосунків між людиною і природою сприяє формуванню, насамперед, глибинних основ моральної поведінки особистості у довкіллі, визнання і усвідомлення нею незаперечної цінності об'єктів природи, що забезпечує формування активної життєвої позиції щодо розв'язання екологічних проблем;
8. принцип оптимального вибору змісту, форм, методів та засобів здобуття позашкільної освіти відповідно до освітніх запитів, інтересів та можливостей особистості, який надає можливість значно підвищити загальну педагогічну ефективність навчально-виховного процесу позашкільного закладу;
9. принцип спрямованості на розвиток діяльнісно-практичної сфери особистості є одним з провідних принципів реалізації на практиці здобутих учнями знань екологічного змісту шляхом залучення їх до природоохоронної роботи. Він свідчить про практичну спрямованість екологічної освіти та виховання в позашкільних закладах [5, с.234-241].

Таким чином, можна стверджувати, що позашкільні заклади відіграють важливу роль у системі неформальної освіти і виховання, і сприяють формуванню ціннісних, моральних та професійних орієнтацій молоді. Вони мають численні переваги порівняно із загальноосвітньою школою в практичній реалізації змісту і завдань екологічної освіти і виховання учнів і постають головним напрямком дозвілля у позанавчальний час. Але не слід забувати, що, на відміну від формальної освіти, неформальна позашкільна освіта є необов'язковою та добровільною, а значить – не може замінити чи витіснити існуючу формальну освітню систему.

За такого підходу більш доцільним стає взаємозв'язок позашкільної і шкільної екологічної освіти, який розглядається як неперервний процес засвоєння цінностей і понять, спрямованих на формування умінь і стосунків, необхідних для осмислення і оцінки взаємозв'язків між людиною і навколишнім середовищем, що передбачає розвиток умінь приймати екологічно доцільні рішення і мають на меті засвоєння відповідних правил поведінки в навколишньому середовищі та формування екологічної культури особистості [5, с. 14].

Розглянуті в статті положення вказують на актуальність даної проблеми, необхідність її подальшого дослідження у різних аспектах, зокрема при вивченні специфічних, притаманних лише позашкільним навчальним закладам практичних форм організації освітньо - виховного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицький В.В. Методологічні основи розвитку практичного розуму школяра. Київ: СМП "Аверс", 2007. 124 с.
2. Кристопчук Т.Є. Законодавче регулювання та особливості видів освітньої діяльності у контексті неперервної освіти у європейських країнах. Молодий вчений №5.1 (45.1) травень 2017. С.62-65.
3. Павлік Н. Теорія і практика організації неформальної освіти молоді. Навчальний посібник. Житомир: Видавництво ЖДУ Івана Франка, 2017. 162 с.
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.
5. Пустовіт Г.П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1-9 класів у позашкільних навчальних закладах: Монографія. К. – Луганськ: Альма-матер, 2004. 540 с.

Усатих Тетяна Олексіївна. Роль позашкільних навчальних закладів в розвитку неформальної екологічної освіти

У статті досліджено специфічні можливості екологічної освіти учнівської молоді в позашкільних закладах еколого-натуралістичного напрямку як однієї з галузей неформальної освіти молоді. Було обґрунтовано актуальність наукової розвідки, проаналізовано публікації з проблематики дослідження та уточнено роль позашкільних закладів для розвитку неформальної екологічної освіти. Наголошено на тому, що неформальна освіта має не конкурувати з формальною, а взаємодіяти та доповнювати одне одного з метою вирішення спільних проблем, а саме формування екологічної культури особистості. Було проаналізовано ряд переваг освітнього середовища позашкільних закладів з точки зору освітніх можливостей, а саме: добровільність і доступність освіти в вільний від навчання час, варіативність форм та методів навчання, практична спрямованість та можливість участі у вирішенні екологічних питань своєї місцевості.

Ключові слова: позашкільні заклади освіти, принципи позашкільної освіти, екологічна освіта, неформальна екологічна освіта.

Usatykh T.O. The role of extracurricular educational institutions in the development of non-formal environmental education

The article describes the specific opportunities of environmental education of youth at the extracurricular educational institutions of ecological and naturalistic specialty. We have justified the relevance of scientific research, we have analyzed publications on research issues and we have specified the role of extracurricular educational institutions for the development of non-formal environmental education. It was emphasized that non-formal education has to be interacted with formal education so that they will complement each other and solve common issues, form the ecological culture of individual. We have analyzed advantages of educational environment in extracurricular institutions from the point of educational opportunities namely: voluntariness and availability of education in one's own time, variability of forms and methods of teaching, practical orientation and the opportunity to participate in solving environmental problems of the area.

Key words: extracurricular educational institutions, principles of extracurricular education, environmental education, non-formal environmental education.